

O'LMAS UMARBEOVNING "ODAM BO'LISH QIYIN" ASARINING TARBIYAVIY AHAMIYATI

Madrimova Shodiya Xushnud qizi
Urganch RANCH texnologiya universiteti talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'lmas Umarbekov "Odam bo'lish qiyin" asarida tarbiya masalasi qanday yoritilgani haqida so'z yuritiladi. Asarda ota-onaning farzand tarbiyasidagi o'rni, ustozning inson kamolotiga ta'siri hamda jamiyatning ma'naviy muhit sifatida barkamol avlod shakllanishiga ko'rsatadigan ta'siri tahlil qilinadi. Qahramonlar hayoti va ularning boshidan kechirgan sinovlari orqali yaxshi xulq, mehatsevarlik, halollik va insoniylik kabi fazilatlarning ahamiyati ochib beriladi. Maqola asarning tarbiyaviy mazmunini izohlash orqali yoshlarni to'g'ri yo'lga yetaklovchi ma'naviy-axloqiy g'oyalarni yoritishga qaratilgan

Kalit so'zlar: tarbiya, ota-ona, insoniylik, ota-ona, ma'naviy fazilatlar, mas'uliyat,

ВОСИТАТЕЛЬНОЕ ЗНАЧЕНИЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ ОЛМАСА УМАРБЕКОВА «ТРУДНО БЫТЬ ЧЕЛОВЕКОМ»

Аннотация: в данной статье рассматривается раскрытие темы воспитания в произведении Олмаса Умарбекова «Трудно быть человеком». В произведении анализируется роль родителей в воспитании детей, влияние учителя на развитие личности и влияние общества как духовной среды на формирование гармоничного поколения. Жизненный путь героев и испытания, выпавшие на их долю, раскрывают важность таких качеств, как доброта, трудолюбие, честность и гуманность. Цель статьи-раскрыть духовно-нравственные идеи, направляющие молодёжь на истинный путь, раскрывая воспитательное содержание произведения.

Ключевые слова: воспитание, родители, учителя, духовные качества, ответственность, гуманность,

THE EDUCATIONAL SIGNIFICANCE OF O'LMAS UMARBEOV'S WORK "IT'S HARD TO BE A MAN"

Annotation: This article discusses how the issue of upbringing is covered in Olmas Umarbekov's work "It's Hard to Be a Human". The work analyzes the role of parents

in raising children, the influence of a teacher on human development, and the influence of society as a spiritual environment on the formation of a harmonious generation. The lives of the heroes and the trials they experience reveal the importance of such qualities as good character, hard work, honesty, and humanity. The article aims to shed light on the spiritual and moral ideas that guide young people on the right path by explaining the educational content of the work.

Keywords: upbringing, parents, teachers, spiritual qualities, responsibility, humanity, work of art,

KIRISH

O‘lmas Umarbekov o‘zbek adabiyotiga ulkan hissa qo‘shgan zabardast yozuvchi sanaladi. Adibning ilk romani “Odam bo‘lish qiyin” bo‘lib 1969-yilda yozilgan. O‘lmas Umarbekovning ushbu romanida, hayot, hayotning haqiqatga to‘la nafasi ufurib turadi. Asar tilining soddaligi, voqealarning jonliligini e‘tiborga loyiq. O‘zbek adabiyotida inson tarbiyasi, uning ruhiy va axloqiy kamoloti mavzusi qadimdan dolzarb bo‘lgan. O‘lmas Umarbekovning “Odam bo‘lish qiyin” hikoyasi ham aynan shu an‘anani davom ettiradi. Hikoyada oddiy voqealar orqali insonning ichki dunyosi, his-tuyg‘ulari, ijtimoiy va ma‘naviy mas‘uliyati badiiy tarzda aks etadi. Asarda tarbiyaning poydevori – ota-ona. Tarbiya avvalo oiladan boshlanishi ta’kidlanadi. Ota-onaning farzandga nisbatan mehribon, ammo talabchan munosabati qahramonning xarakterini shakllantiradi. Umarbekov ota-onaning tarbiya borasidagi har bir so‘zi, harakati, hattoki, ularning hayotga bo‘lgan munosabati farzand ongiga naqadar kuchli ta’sir qilishini ko‘rsatadi.

Asar qahramonlari Abdulla va Gulchehra-nafaqat romantik sevgi timsoli, balki murakkab ruhiy kurash va tarbiyaviy jarayonlarini aks ettiruvchi obrazlar sifatida yaratilgan. Ularning hayotidagi kichik voqealar ham o‘quvchiga axloqiy saboq beradi, ularning xatolari, izlanishlari va o‘zini anglash jarayoni zamonaviy yoshlarning ma‘naviy kamoloti uchun namuna bo‘lib xizmat qiladi.

Ota-onaning quyidagi tarbiyaviy ta’siri asarda yaqqol seziladi:

- Yaxshi bilan yomonni ajratishni o‘rgatadi;
- mehnatning qadriyati ekanini ko‘rsatadi;
- halollikni birinchi o‘ringa qo‘yadi;
- mas‘uliyatli bo‘lishga undaydi;

-mehr-oqibatning asl ma'nosini anglatadi.

Qahramonning keyingi qarorlari, odobi va hatto boshidan kechirgan xatolarini tuzatishga intilishi aynan oilada berilgan dastlabki tarbiyaning kuchidan dalolat beradi.

Abdulla obrazining psixologik va axloqiy tahlili:

Halollik va mas'uliyat: Abdulla voqealar davomida o'z xatolarini angelaydi va ularni tuzatishga harakat qiladi. Bu sifatlar uni shaxs sifatida shakllantiradi va o'quvchiga mas'uliyatni qadrlashni o'rgatadi.

Vijdon va mehr-oqibat: Gulchehra bilan munosabatlaridagi muloyimlik va ehtiyojkorlik uning ichki dunyosining chuqurligini ko'rsatadi. U qahramon sifatida boshqalarning his-tuyg'ularini hurmat qiladi va ularga zarar yetkazmaslikka intiladi.

Gulchehra obrazining tarbiyaviy va ma'naviy roli:

Mehr-oqibat va sabr: U Abdullaga nisbatan mehr ko'rsatadi, unga ruhiy yordam beradi va murakkab vaziyatlardan ham qo'llab-quvvatlaydi.

Axloqiy qarorlar: Gulchehra o'z his-tuyg'ularini boshqaradi, ularga mos ravishda ijtimoiy va axloqiy tanlovlar qiladi. Bu esa uning qahramon sifatida shaxsiy mustaqilligini va ongli xatti-harakatlarini ko'rsatadi.

Gulchehraning ota-onasi – oilaviy tarbiya va ma'naviy muhitning badiiy talqini

Asarda Gulchehraning ota-onasi obrazlari bevosita ko'p tasvirlanmasa-da, ularning qiyofasi qiz tarbiyasida shakllangan fazilatlar orqali o'quvchiga yaqqol namoyon bo'ladi. Ayniqsa, Gulchehraga xos hayo, muloyimlik, vazminlik, axloqiy poklik kabi sifatlar uning voyaga yetgan oilaviy muhitning naqadar sog'lom bo'lganini ko'rsatadi. Badiiy matnda har bir qahramonning ichki dunyosi tasvirlanar ekan, ularning orqaida turuvchi tarbiyaviy ildizlar ham sezilib turadi.

Gulchehraning otasi asarda ko'pincha sokin, ammo dono inson sifatida gavdalanadi. Uning qiz tarbiyasiga munosabati, oilada tutgan o'rni va xatti-harakatlarida bir nechta jihat ajralib turadi:

1. Sharqona or-nomusga sodiqlik – Gulchehraning otasi qizini ehtiyotlab, unga beg'ubor muhit yaratgan, uni yoshlikdan odob-axloq bilan tarbiyalagan otalarning timsoli sifatida talqin qilinadi.

2. Vazminlik va donolik – qizining hayot yo'lida yuz berayotgan voqealarni kuzata turib, oila sha'ni, farzand baxti va jamiyat pldidagi mas'uliyatni uyg'unlashtirgan holda qaror qabul qila olishi uning ma'naviy yetukligini ko'ratadi.

3.Ota mehrining sokin ifodasi – Asarda hissiyotlarortiqcha ifodalanmaydi, ammo Gulchehraga nisbatan otaning mehr-muhabbati uning so‘zlarida, tanlovlarida va oilaviy munosabatlarida seziladi.

Gulcheraning onasi ko‘proq ruhiy ta’sir ko‘rsatadigan obraz sifatida alohida e’tiborga molik. Uning tarbiyaviy ta’siri quyidagi jihatlarida gavdalanadi:

1.Ayollarga xos muloyimlik va sadoqat onaning oila boshqaruvdagi hushyorligi, uy ichidagi mehr-muhabbat muhitini yaratishi Gulchehraga bevosita o‘tgan.

2.Naql va nasihatlar orqali tarbiya yigitcha munosabat, oilaviy muomala, or-nomus, ibo-iffat kabi qadriyatlar asarda Gulchehra nutqida, xatti-harakatida tabiiy tarzda ko‘rinadi. Bu esa onaning tarbiyasidagi izchillikni ifodalaydi.

3.Qiz taqdiriga tashvish bilan qarash. Sharq oilalariga xos tarzda, Gulchehraning onasi qizining baxti uchun qayg‘uruvchi, uning qalbiga eng nozik holatlarda ham yo‘l topa oladigan oqila ayol sifatida tasvirlanadi.

Asardagi insoniylik tuyg‘usi. Asar o‘zbek adabiy tafakkurida inson ruhiyatining eng nozik qatlamlarini ko‘tarib chiqqan, ma’naviy tozalik, vijdon va ezgulik masalalarini nihoyatda soda hayotiy hodisalar orqali yoritishga muvaffaq bo‘lgan noyob asarlardan biridir. Yozuvchi insoniylikni baland parvoz da’volar, qatlamli falsafalar orqali emas, balki ko‘pincha e’tibor qilinmaydigan mayda hayotiy lahzalarda namoyon qiladi.

Asardagi har bir epizod, har bir dialog, har bir ichki monolog – bularning barchasi insonning kimligi uning tashi qiyofasida emas, balki vijdon bilan bo‘lgan suhbatida o‘lchashini ko‘rsatadi. Yozuvchi insoniylikning eng asosiy mezonini insonning o‘zidan boshlatadi:agar inson o‘z vijdonini alday boshlasa, u o‘zligini yo‘qota boshlaydi.

Xulosa: “Odam bo‘lish qiyin” asari tarbiya mavzusini chuqur yoritgan badiiy asar sifatida o‘zbek adabiyotida munosib o‘rin egallaydi. Adib ota-ona, ustoz va jamiyat tarbiyasini bir zanjir sifatida ko‘rsatadi. Shaxsning kamolga yetishi esa nafaqat tashqi omillarga, balki insonning o‘z ustiga ishlashiga ham bog‘liq ekanini ta’kidlaydi.

Asarning tarbiyaviy ahamiyati bugun ham dolzarb. U yoshlarni halollik, mehnat, mas’uliyat va insoniylikka chorlaydi, oila va ustozning qadriyat sifatidagi o‘rni haqida o‘ylashga undaydi. Shuning uchun ushbu asar nafaat adabiy meros, balki tarbiyaviy qo‘llanma sifatida ham ahamiyatga egadir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Umarbekov, O'. Odam bo'lish qiyin. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2020. 256 b.
2. Quronov, D. O'zbek adabiyotshunosligi nazariyasi. Toshkent: Fan, 2018. 320 b.
3. Hasanov, M. Adabiyot va ma'naviyat. Toshkent: Ma'naviyat, 2019. 215 b.
4. Karimov, N. Zamonaviy o'zbek nasri: an'ana va innovatsiya. Samarqand: SamDU nashriyoti, 2021. 188 b.
5. Abdullayeva, S. XXI asr o'zbek romanida inson qiyofasi. Toshkent: Adabiyot uchqunlari, 2022. 175 b.
6. To'rayev, B. O'zbek romanida axloqiy qadriyatlar. Toshkent: Akademnashr, 2020. 242 b.
7. Rahmonova, D. "O'lmas Umarbekov ijodida inson psixologiyasi talqini". O'zbek tili va adabiyoti jurnali, №4, 2021. 45-52-b.
8. Jo'rayev, A. "Zamonaviy nasrda oila munosabatlari masalasi". Xalq ta'limi jurnali, №6, 2022. 33-39-b.
9. Sultonova, M. O'zbek romanida ma'naviy-axloqiy ideal (O'. Umarbekov asarlari misolida). Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. Toshkent, 2023. 145 b.
10. Yusupov, O'. Adabiyotshunoslikka kirish. Toshkent: O'qituvchi, 2019. 280 b.
11. Nazarov, K. Adabiy tahlil metodlari. Toshkent: Universitet, 2020. 165 b.

